

Ako sa deti cítia, tak sa budú učiť'- inšpiratívny článok

Autor: Miroslava Heribanová, učiteľ, 9.5.2013

V internetovom časopise bEduin nájdete množstvo zaujímavých článkov. Viacero z nich vyjadruje to, o čo sa vo waldorfskej škole usilujeme. V tomto konkrétne autorka opisuje to, prečo je pre nás mimoriadne dôležité rozvíjanie sociálno-emocionálnych kvalít dieťaťa.

Ak sa chcete inšpirovať tým, čo riešia v českom školstve, pozrite si viac na: <http://www.rodicevitani.cz/pro-rodice/klima-skoly-ma-zasadni-vliv-na-to-jak-se-deti-uci/>, odkiaľ sme prevzali tento článok.

Klima školy má zásadní vliv na to, jak se děti učí

Publikováno 02.05.2013 | Leona G. Šteigrová

Publikujeme rozhovor s prof. Vladimírou Spilkovou, který vyšel v posledním čísle časopisu Moderní vyučování pod názvem „Klima školy je zásadním aspektem pro utváření osobnosti dítěte.“ Rozhovor byl redakčně krácen, plnou verzi najdete v časopise.

O řadě věcí jsme si zvykli říkat, že jsou v procesu vzdělávání „důležité“, „zásadní“ nebo dokonce „klíčové“. Nicméně jeden fenomén si toto označení ve všech směrech zaslouží – a to klima školy. Zásadním způsobem utváří osobnost našich dětí a ovlivňuje jejich socializaci ve společnosti. Proto je nutné položit si otázku, zda právě tento aspekt někdy nepodceňujeme.

Máme si povídat o „klimatu ve škole“. Co si pod tímto pojmem máme vlastně představit? Co říká odborná definice vs. to, jak je pojem obecně vnímán?

V jistém zjednodušení – když se hovoří o klimatu školy, myslí se tím, jak se tam lidé (žáci, učitelé, vedení školy, nepedagogičtí pracovníci – školník, kuchařky, uklízečky aj.) cítí, jaké jsou tam mezilidské vztahy a existují-li tam nějaké obecněji sdílené hodnoty, na jejichž základě se lidé určitým způsobem chovají. Odborná literatura chápe klima školy jako celkovou kvalitu interpersonálních vztahů a sociálních procesů v dané škole, jako úroveň komunikace a interakce mezi všemi aktéry procesů vzdělávání ve škole včetně sociálních partnerů školy, dlouhodobější sociálně emocionální naladění a relativně ustálené způsoby jednání, které jsou založeny na implicitních či explicitních hodnotách a pravidlech života ve škole.

Pokud bychom se podívali na skutečně výbornou školu – jak velkou roli zde bude sehrávat právě klima?

Zcela zásadní. Péče o kulturu školy, kvalitní klima školy jsou dnes celosvětově považovány za jeden z klíčových znaků dobré, kvalitní, efektivní školy. Tvorba kvalitního klimatu třídy je považována za jeden z klíčových indikátorů kvality učitele, jeho profesních dovedností.

V čem v této oblasti vidíte přetrvávající problémy ve škole?

Domnívám se, že je u nás ještě stále mnoho učitelů a ředitelů, kteří jsou dominantně zaměřeni na výsledky vzdělávání žáků v kognitivní oblasti, nebo spíše na kvantitu (v lepším případě i kvalitu) znalostí. A že podceňují význam školy pro rozvoj dalších důležitých oblastí žákovy osobnosti. Podle mého názoru je u nás stále ještě výrazně nedocenen význam sociálně emocionálního klimatu školy a třídy pro socializaci dítěte (ta patří ke klíčovým úkolům školy), pro kultivaci jeho sociálních dovedností, pro emocionální a volní rozvoj, pro utváření postojů, hodnot, sebevědomí a sebeúcty dítěte.

Současní učitelé by měli mít více odvahy k přijetí širší odpovědnosti za osobnostní a sociální rozvoj žáků. Měli by více přemýšlet o tom, jak vytvářet co nejpříznivější podmínky pro jejich kvalitní rozvoj. Když se vyskytnou problémy a žákům se nedaří, hledat možné příčiny. Uvažovat o tom, co by se dalo dělat jinak, lépe, aby se věci vyvíjely příznivěji. Hledat odpověď na otázky: Proč vzniká nekázeň, nezájem, nuda, lhostejnost, agrese vůči druhým, šikana? Co mohu dělat preventivně proti těmto negativním jevům? A právě péče o kvalitní sociální klima ve třídě je naprosto zásadní věc.

Myslíte, že můžeme konstatovat, že vztahy mezi žáky, vztahy mezi žáky a učiteli a vztahy mezi ředitelem a učiteli jsou na sobě závislé, a pokud např. nejsou dobré vztahy mezi vedením a učiteli, lze si jen těžko představit dobré vztahy mezi např. učiteli a žáky?

Ano, souhlasím s vzájemnou podmíněností sociálních vztahů ve škole. Škola je komplexním sociálním organismem poskytujícím velké množství vzájemně provázaných sociálních zkušeností. Pro žáky je významným modelem sociálního chování a soužití. Škola je místem, kde dochází k intenzivnímu sociálnímu učení. Žáci vidí, jak se dospělí k sobě chovají, slyší, jak mezi sebou nebo o sobě navzájem mluví, jak ředitel jedná s učiteli, jak učitelé komunikují mezi sebou, jak se školníkem, kuchařkami, rodiči, jak reagují na sociální vztahy ve třídě, co podporují a čemu naopak chtějí v sociální oblasti zabránit, zda-li učitelé spolupracují.

Lze v námi diskutované oblasti najít proměnné, které jsou absolutně klíčové? Někjaká pravidla, která jdou ruku v ruce s dobrým klimatem ve škole?

Klima školy je velmi komplexní fenomén zahrnující velké množství dílčích oblastí – jde zejména o klima vztahu vedení školy a učitelů, klima v učitelském sboru, klima ve školních třídách, klima vztahu školy a rodičů, klima vztahu školy k veřejnosti, ke komunitě, v níž škola funguje. Zásadní vliv na celkové klima školy má vedení školy. Je považováno za důležité, aby měla škola jasné směřování založené na uceleném systému hodnot, které jsou sdílené hlavními aktéry školního vzdělávání. Příkladem hodnot, které přispívají ke kvalitnímu klimatu školy, je pojetí vzdělávání s důrazem na osobnostní a sociální rozvoj žáků, úsilí o individuální přístup s cílem dosáhnout

osobního maxima u každého žáka, víra v inkluzivní vzdělávání, důležitý cíl školy – spokojené dítě, které chodí rádo do školy, je motivováno pro poznávání a učení.

Je evidentní, že pro kvalitní klima školy jsou klíčové kvalitní osobnosti, a už z hlediska lidského či profesního. Charakterizuje je vysoká motivovanost a zaujetí pro práci se žáky, přijetí (spolu)odpovědnosti za výsledky rozvoje žáků, úsilí o zkvalitňování své práce spojené s pravidelnou sebereflexí a ochotou pracovat na svém profesním seberozvoji, tedy průběžně se vzdělávat a učit nové věci, otevřenost a snaha o spolupráci s rodiči a sdílení profesních zkušeností s kolegy.

A podíváme-li se na samotnou třídu – jak je to s klimatem ve třídě?

Klima třídy má na žáka rozhodující vliv. Podíváme-li se do odborné literatury, pak o kvalitním klimatu můžeme uvažovat ve třech základních rovinách – klima z hlediska sociálního, emocionálního a pracovního. Pro stručnost popíšeme klima prostřednictvím klíčových slov. (Charakteristiky psané kurzívou jsou považovány za negativní znaky).

Klima z hlediska emocionálního: bezpečí, pohoda, důvěra, jistota, radost, *smutek, strach, nervozita, zlost, napětí, agrese*.

Klima z hlediska sociálního: vzájemný respekt, úcta, ohleduplnost, tolerance, empatie, spolupráce, *přemíra soutěživosti až řevnivost, žalování, nepřejícnost, zesměšňování, posmívání, ironizování, ponižování*.

Klima z hlediska pracovního: řád, respektování pravidel, soustředěnost, dotahování činností a úkolů do konce, pracovitost, činnost, důslednost, *chaos, roztěkanost, pasivita, nuda, lenost*.

Považuji za důležité zdůraznit především význam bezpečného prostředí s převahou pozitivních emocí. Na úzkou propojenost kognitivních a afektivních aspektů učení upozorňují mnozí autoři. Vliv emocí na poznávací procesy žáků byl potvrzen i výzkumně. Pozitivní emoce v procesu učení, např. radost, nadšení, těšení se, zlepšují chápání komplexních situací, pozornost, paměť a zvyšují kreativitu (ibid). Negativní vliv dlouhodobě prožívaných stavů strachu a úzkosti na kvalitu učení a rozvoj různých stránek osobnosti výzkumně potvrdila např. M.Havlíková (1994).

Které faktory ovlivňují kvalitu klimatu? Hlavním tvůrcem klimatu ve třídě je učitel, samozřejmě společně se žáky. Jeho konkrétní podoba je určována osobnostními vlastnostmi a individuálním pojetím výuky učitele, především jeho přístupem k žákům a způsobem jejich komunikace, pojetím metod a strategií výuky, způsobem hodnocení, přístupem k chybě žáka apod. Ve všech uvedených aspektech má učitel značné možnosti k pozitivnímu ovlivňování sociálně-emocionálního klimatu ve své třídě.

Z hlediska přístupu učitele k žákům lze za důležité faktory pro vytváření kvalitního klimatu považovat následující projevy učitele: učitel projevuje úctu a respekt k žákům, dává najevo pochopení a porozumění pro jejich potřeby, zajímá se o jejich názory, problémy, pocity. Dává prostor k vyjádření vlastních zkušeností, názorů, představ žáků, respektuje jiný názor, povzbuzuje, pozitivně

oceňuje, poděkuje, nechá žáky iniciovat některé činnosti, vytváří prostor pro vlastní volbu, pro ovlivňování obsahu, metod a organizačních forem výuky, projevuje zájem o žáka – zná jeho koníčky, mimoškolní život, podrobnosti o rodičích a sourozencích, připomíná společné zážitky, plánuje budoucí společné aktivity, podporuje třídní rituály, používá humor apod.

Z hlediska *komunikace* je důležité také dávat žákům dostatečný prostor pro komunikační aktivitu, podporovat partnerskou a respektující komunikaci mezi žáky, po- vzbuzovat žáky ke kladení otázek, oceňovat chuť se ptát (při podpoře zvědavosti žáků neexistují hloupé otázky). Také prostředky neverbální komunikace lze účinně využít k tvorbě kvalitního klimatu ve třídě, např. mimiku (oční kontakt, úsměv), gestikulaci (přátelská, vstřícná), proxemiku (pohyb po celé třídě mezi žáky, respekt k zóně osobního prostoru).

Z hlediska *metod a strategií* výuky jsou pro tvorbu kvalitního klimatu ve třídě důležité způsoby motivování žáků – vhodným způsobem zprostředkovávat dětem cíle výuky, ukazovat smysl učebních činností, propojovat učení s reálnými životními situacemi, osobními prožitky, využívat vlastních zkušeností dětí, působit především na vnitřní motivaci učení apod. K tvorbě kvalitního klimatu přispívají také aktivní vyučovací metody, které pracují s prožitky a zkušenostmi dětí, vytváření problémových situací, v nichž žáci sami hledají, mají prostor pro rozvoj samostatného a kritického myšlení, pracují s různými zdroji informací.

Významným faktorem pro utváření kvalitního klimatu jsou kooperativní formy výuky. Zásadním způsobem je kvalita klimatu třídy ovlivněna způsobem *hodnocení žáků*. Za imperativ, jemuž je vše ostatní podřízeno, jsou důvěra v žáka a možnosti jeho rozvoje, podpora, povzbuzování, budování sebedůvěry a sebeúcty, vědomí vlastní hodnoty a kompetence, že jsem ten, kdo umí, dokáže. To předpokládá vytváření učebních situací, které dávají všem žákům reálnou možnost dosáhnout úspěchu, tedy především klást na děti přiměřeně obtížné úkoly vzhledem k jejich individuálním možnostem.

Kvalitu klimatu ovlivňuje rovněž přístup k chybě žáka jako přirozenému jevu v procesu učení, který pomáhá identifikovat individuální problémy, lépe porozumět, zkvalitnit (vědět, jak příště dělat něco jinak, čeho se vyvarovat). Pro tvorbu klimatu má význam také pozitivní učitelovo očekávání žákova výkonu.

Jak jako rodič poznám školu, kde se o školní prostředí/atmosféru dbá?

Úvodem chci podtrhnout, že by se rodiče měli zajímat o celkovou kulturu školy (s ohledem na výše zmíněný význam tohoto faktoru pro rozvoj žákovy osobnosti). Každá škola má své zvláštnosti, svou specifickou kulturu tvořenou daným společenstvím lidí, kteří vyznávají určité hodnoty, mají vize, které chtějí ve své škole naplňovat, nepsaná pravidla, která dodržují, rituály a tradice, na nichž jim záleží. Má své specifické způsoby komunikace mezi všemi aktéry vzdělávání v dané škole, ustálené způsoby jednání a řešení problémů,.

Uvedu pár konkrétních příkladů, které by mi měly napovědět, jaké klima ve škole je. Některé věci poznám přímo, třeba hned při vstupu do budovy – jak

jsou zaměstnanci školy „přívětiví“ a vstřícní vůči návštěvníkovi, jak komunikují učitelé se žáky, jak se chovají žáci navzájem a bez přítomnosti učitelů, jak vypadají třídy a další prostory – zda jsou na zdech chodeb i tříd žákovské projekty, výkresy, výrobky, ale třeba i fotky ze společných akcí, jak já se sám cítím v tomto prostředí apod. Jiné indicie mohou získat zprostředkovaně – např. prostřednictvím webových stránek, kde školy často prezentují svůj školní vzdělávací program včetně principů a hodnot, které jsou považovány za klíčové, dále na základě referencí od rodičů, kteří mají ve škole své děti (např. vstřícný a partnerský přístup k žákům; otevřená a partnerská komunikace s rodiči; podpora spolupráce mezi učiteli – společné projekty; rituály a symboly školy, či bohatá mimoškolní činnost.

(Zdroj: [Moderní vyučování](#), 2/2013)

Prevzaté z waldorfskaskola.sk